

- **הגרמ"א** (קיצושו"ע ס אות ד) – נהגו ללא שם ומלכות (ולא הסביר טעם המנהג, וכן ביטל עבדי השמשות חלק ח סימן טו אות יב)

5. שו"ת הרא"ש כלל ד סימן ג

וששאלת מברכת הים והקשת והדומה להם שאין מזכיר בגמרא בשום אחת שם ומלכות אם צריך שם ומלכות. דע לך כל רבותינו כתבו כן וגם נוהגים כך להזכיר בהם שם ומלכות דאין ברכה בלא שם ומלכות, דלמה ישתנו ברכות אלו מכל שאר הברכות, ואין לחוש לדברי הראב"ד ז"ל בדברים הללו. ומה שהביא ראיה מברך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא פירשו התוספות שאמר בריך רחמנא מארי דעלמא הרי הזכיר שם ומלכות (וביטולו אינו בשם ומלכות כיון שסמוך לברכת המזון שהיא בשם ומלכות. ראה חו"ע תסב). אלא שהגמרא קצר נוסח הברכה כמו שקצר בים וקשת וכיוצא בהם ולא הזכיר בהם שם ומלכות אף על פי שצריך להזכיר בהם.

6. שולחן ערוך אורח חיים סימן ריח סעיף א

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישאל... ובין ברכה זו ובין שאר ברכות הראייה הרי הם כשאר ברכות, וכולם בהזכרת שם ומלכות.

7. כף החיים אורח חיים סימן ריח אות ה

(ה) **שם וכולם בהזכרת שם ומלכות**. לאפוקי מהראב"ד... אבל התו' והר"י והרא"ש והרשב"א והמרדכי פ' הרואה כולם הסכימו לדעת הרמב"ם דבברכות הראיה נמי בעינן שם ומלכות. וכתבו דבהדיא אמרו כן בירושלמי וכ"כ הרא"ש בתשו' דכל רבותינו כתבו כן וגם נוהגין כן להזכיר שם ומלכות ואין לחוש לדברי הראב"ד בדברים הללו ע"כ והביא כ"ז בב"י יעו"ש. **וכן הוא דעת האחרונים לברך בשם ומלכות**. ועיין. לעיל סימן י"ז אות ב' דדוק; (שכתב שבמקום מנהג לא אמרין סב"ל)

- וכל שכן שהראב"ד בעצמו כתב שהמברך בשם ומלכות לא הפסיד.
- ועוד כתבו שלא אמרין סב"ל מחמת סכרא יחידאה

וכ"כ ברית כהונה (מערכת ז אות ה) יחווה דעת (ב כז) **אור לציון** (ב ד מו) והוסיף אף מי שנהג שלא לברך בשם ומלכות וכעת רוצה לנהוג לברך בשם ומלכות, רשאי לברך בשם ומלכות'.

ברכה על הימים ודין הים התיכון

הרמב"ם פסק כרבי יהודה לברך ברכה נפרדת על הים

8. רמב"ם הלכות ברכות פרק י הלכה טו

על ההרים ועל הגבעות על הימים ועל המדברות ועל הנהרות אם ראה אחת מהן משלשים יום לשלשים יום מברך עושה בראשית, הרואה את הים הגדול משלשים יום לשלשים יום או יותר מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שעשה את הים הגדול.

הטור תמה על הרמב"ם מדוע לא פסק כחכמים

9. טור אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רכה

על ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית כתב הרמב"ם ז"ל על ים הגדול מל' יום לל' יום מברך בא"י אמ"ה עושה הים הגדול ואינו יודע למה פוסק כחיד שר' יהודה הוא שקובע לו ברכה לעצמו ורבנן פליגי עליה:

ברכות הראייה – הרים, ימים, נהרות ומדברות

מקור הדין לברכות הראייה

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד א

משנה. הרואה מקום שנעשו בו נסים לישאל, אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה, אומר: ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו. על הזיקין, ועל הזועות, ועל הרעמים, ועל הרוחות, ועל הברקים אומר: ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. על ההרים ועל הגבעות, ועל הימים, ועל הנהרות, ועל המדברות אומר: ברוך עושה בראשית. רבי יהודה אומר: הרואה את הים הגדול אומר: ברוך שעשה את הים הגדול, בזמן שרואהו לפרקים.

טעמי הברכה

2. כף החיים אורח חיים סימן רכה

אות ג: עושה מעשה בראשית. ס' כיון שישדן מאז שבחו של מקום הוא כשמכירין היום דבר שאנו יודעין שהמקום בראו בששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים ק"ו לעושיהו שהוא קיים. א"ר אות א':

אות ד: עושה מעשה בראשית. וכאן אין שייך לברך שכחו וגבורתו מלא עולם שאינם כמו זיקין ורוחות וכו' דהתם נראים ונשמעים בכל העולם אבל ימים והרים וכו' אינם אלא במקום אחד כל אחד במקומו. רש"י

ולבוש והר' יונה כתב הטעם כיון שאין משתנין אלא עומדים כן מבריאת העולה אינו מברך אלא עושה מ"ב פרישה אות ב' א"ר אות ב':

שם ומלכות לברכות הראיה

הראב"ד סובר שלא מברכים ברכות אלו בשם ומלכות, ובכל אופן לא אוסר

3. השגות הראב"ד על הר"ה ברכות דף מד

... גם באלו הברכות שתפס עליהם וכן בכל הברכות שבמשנה אומר אני שהם רשות ולא חובה כהדיא דאמרינן בעירובין דף מ: אנה אקרא חדחא נמי אמאינא זמן ואמר ליה רשות לא קמבעיא לי. אלמא כל אלו רשויות הוי. תדע דהא אין בהם לא הזכרה ולא מלכות ומי שאמר שיש בהם הזכרה ומלכות לא הסכים אל העיקר וכלל הדבר כל ברכה שאינה קבועה והיא נעקרת לפרקים אינה טעונה הזכרה שהרי אפילו ברכת זימון שהיא מן התורה מפני שהיא נעקרת מן הברכה לפרקים אין בה הזכרה ומלכות והרי הוא כברכת הרשות מפני שהרשות ביד השלשה לאכול אחד ואחד. וכ"ש הברכות הללו שהרשות בידו שלא יראה כן ולא יראה כן.

אבל ודאי המברך על המצוה שהוא חייב לכרך צריך הזכרה ומלכות מ"מ על כלן אם אמר הזכרה ומלכות לא הפסיד.

4. כף החיים אורח חיים סימן רכז אות א

(א) **[סעיף א'] על הזיקים והוא כמין כוכב וכו' לא ראינו מברכין בכוכב הרץ ממקום למקום אבל כיון שהוא מבואר בפ' צריך לברך ואין לא ראינו ראייה**. מהר"ם נ' חביב בעל גט פשוט בתשו' כ"י סימן ג' **ברכ"י אות א'** ומיהו מנהג העולם לברך על כל הנז' בסימן זה ובסימן שלאחריו בלתי שו"מ ואפשר שנתפשט מנהג זה ע"פ מ"ש מור"ם ז"ל בהגה לעיל סימן רע"ג (!) סעיף א' יעו"ש:

אמנם בנתיבי עם רכז כתב: ולא כן אנכי עמדי שגודלתי בין ברכי גדולים בתורה ובמעשים פה עיה"ק ירושת"ו וראיתים מברכים ברכה שלמה בשו"מ וכדמשמע מכל ספרי רבני הארץ האחרונים

מנהג האשכנזים – לברך 'עושה מעשה בראשית' (משנ"ב ב) וטוב שיוסיף בסוף 'שעשה את הים הגדול' (הלכ"ש כג ט).

עושה מעשה בראשית

ים כנרת, ים סוף – מברכין (אול"צ ב יד מ. דרשו 3 בשם הגריש"א והרב שיינברג) **ים המלח** – יש אומרים שמברכים (אול"צ שם). ויש אומרים שלא מברכים כיון שמתחילה היתה 'בארות חמר' ולא ימה (הגרמ"א שם. הליכ"ש כג מג) או כיון שהיא מין קללה.
תעלת סואץ – אין מברכים עליה כיון שנעשתה בידי אדם.

הרים גדולים

שו"ע כתב לברך על הרים משונים

14. שולחן ערוך אורח חיים סימן רכח סעיף ג

ולא על כל הרים וגבעות מברך, אלא דווקא על הרים וגבעות המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם.

15. שו"ת אור לציון חלק ב פרק מו - הלכות ברכות אות סב

סב. על הרים גדולים, כגון הרי האלפים, מברך עושה מעשה בראשית, ובארץ ישראל יש לברך על הר חרמון בלבד.

הקהילות יעקב והחזו"א סברו שתלוי בגוש האדם ובכרו על הרי ירושלים

16. ארחות רבנו חלק א עמ' סעיף קיי

סיפר לי מו"ר צוק"ל בעת שהדפיס את ספריו הראשונים עוד בזמן הבריטים הי' נוסע כל כמה חדשים לירושלים להגיה ובפעם הראשונה ברך ברכה עומ"ב על ההרים שבדרך לירושלים כעבור כמה חדשים נסע עוד פעם ושאל את מרן החזו"א צוק"ל אם לברך עוד פעם כי כבר עברו עליו ל' יום אבל כבר לא עושים עליו רושם ואמר לו מרן אם כבר לא עושים עליו רושם שלא יברך.

ושאלתי את מו"ר הלא כתוב שלא יעשה ברכה על ההרים אלא דוקא משונים סי' רכ"ח ס"ג ואמר לי ההרים בדרך הישנה לירושלים בזמן הבריטים היו משונים וגבוהים הרבה עד קרוב לחצי ק"מ ובמיוחד בנסיעה בקסטל אבל בדרך שנוסעים היום אפשר דאין לברך. אמר לי מו"ר בשם מרן החזו"א שמברכים רק על הרים שמתפעלים מגובהם.

בחזו"ע (ברכות תע) 'גבוהים ביותר שאדם מתפעל מהם מרוב גובהם.

הגרמ"א (סכ) שכתב לברך על הר תבור וכרמל

בילקו"י ברכות כרך ג' סי' רכ"ז-רכ"ח סעיף כ"ח "...ובארץ ישראל יש לברך על הר הכרמל, המכתש הגדול, הר תבור, והר חרמון, אם יש התפעלות מהגובה".

גבעות

17. מור וקציעה סימן רכח

צ"ע היכי דמי גבעה לברך עליה. ונראה לי דההפרש בין הר לגבעה אינו בגודל וגובה בלבד, אלא גבעה היא תל (עשוי בידי שמים) זקוף מאד ותלול אפילו אינו רחב כלל רק מחודד התבנית כעמוד (לא כן סתם הר, עם כל גבהו אינו מחודד בראשו. ורבים מההרים מלאים בני אדם, מיושבים בערים וכפרים.

הר ארבל (שער העין עמ' צד) **המכתש הגדול** (ילקו"י שם) אם מתפעל.

ברא"ש כתב שרבי יהודה מפרש את דברי חכמים ולא חולק. ומוכח שהים הגדול אינו הים התיכון אלא האוקיינוס

10. שו"ת הרא"ש כלל ד סימן ד

וששאלת על הים הגדול שאו' במשנה שמברכים עליו ברוך שעשה את הים הגדול אם הוא ים אוקיינוס או אם הוא הים הגדול שלנו שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים. **ראה שהוא ים אוקיינוס דוקא**, אעפ"י שבלשון הכתוב נקרא ים שלנו הגדול כי הוא גבול מערבי של א"י וידוע הוא שהוא ים שלנו כי א"י אינה יושבת על ים אוקיינוס. מ"מ הכא משמע שהוא ים אוקיינוס, מדקתני רישא (ברכות נד) על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך שעשה מעשה בראשית. והדר תנא ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול.

מדהזכיר ברישא ימים בסתם ופירש ר' יהודה הים הגדול משמע דבים אוקיינוס מיירי, **ולא פליג את"ק**. דת"ק איירי בשאר כל הימים דכמה ימים גדולים ישנם בעולם. ואתא ר' יהודה למימר דים הגדול יש לו ברכה בפני עצמו, ות"ק מודה בהא, דאי ר' יהודה הוה פליג את"ק ונאמר דת"ק כלל כל הימים וים אוקיינוס בכלל אם כן הוה הלכה כסתמא דרבים, ולא ראיתי בפוסקים שפסקו דאין הלכה כר' יהודה. וגם הר"ם כתב דעל ים הגדול מברך שעשה את הים הגדול, הלכך נראה דדוקא בים אוקיינוס מיירי.

השו"ע פסק שברכת הים הגדול היא גם על הים התיכון

11. שולחן ערוך אורח חיים סימן רכח סעיף א

על ימים ונהרות, הרים וגבעות ומדברות, אומר: בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית; ועל הים הגדול, והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים, אומרים: ברוך אתה ה' אמ"ה עושה הים הגדול.

האחרונים תמהים על השו"ע שלא הבין את דברי הרא"ש

12. מגן אברהם סימן רכח ס"ק א

א הים הגדול. ובל"ח הוכיח שאין מברכין ע"ז רק על הים אוקיינוס המקיף העולם ומ"ש הרב"י בשם תשובת הרא"ש ע"ש היינו שהשואל שאל אם יברך על הים שעוברים לארץ ישראל אבל תשו' הרא"ש הית' שלא יברך אלא על אוקיינוס והיינו אותו שמקיף העולם והביא ראיה לזה

למעשה השו"ע פסק כרבנו יונה שסובר שמברכים הים הגדול על כל הימים שמחוברים לאוקיינוס. (ולפי זה כיון שהים התיכון מחובר לאוקיינוס דרך מיצרי גיברלטר, ברכתו עושה את הים הגדול)

13. רבינו יונה מסכת ברכות דף מב עמוד ב

הרואה את הים הגדול וכו' לפי שיש ימים קטנים שהם כמו שלוליות שנפרדים מהים הגדול לפיכך אמר בפירוש על הים הגדול שעל אותו בלבד מברך ברכה זו.

נוסח הברכה

שו"ע: **עושה הים הגדול'**

מגן גיבורים אלף המגן סימן רכח ס"ק ג: בש"ס ורי"ף ורמב"ם הגירסא **שעשה את הים הגדול**, מ"א וא"ר: וכ"כ **משנ"ב** (א). **כה"ח** (1), **חזו"ע** (עמ' תסז).

להלכה בים התיכון

מנהג הספרדים – יש אומרים שמברך 'שעשה את הים הגדול' (חזו"ע ברכות עמ' תסז. הגרמ"א בשיעור סכ"א). אך כתבו לברך ללא שם ומלכות (ילקו"י רכח א) ויש אומרים שסב"ל ויברך 'עושה מעשה בראשית' (כה"ח רכח אות ה. אול"צ ב יד מ) ונראה שהנכון לברך 'עושה מעשה בראשית' מסב"ל. ועדיף מלברך ללא שם ומלכות שאינה ברכה (שו"ע ריד א).

סיכום להלכה בברכות הראיה

כללים בברכות הראיה

תדירות הברכה - כל ברכות הראיה, אם חזר וראה אותו דבר בתוך ל' יום, אינו חוזר ומברך. (שו"ע רכד א)

אופן הספירה - נכון להחמיר לספור ימים אלו שלא יכללו את ימי הראיה ולכן אם ראה ביום ראשון יברך שוב רק ביום רביעי לאחר ל' יום (כה"ח ריה יב).

שם ומלכות - ברכות אלו (כשאין ספק בחיובם) מברכים בשם ומלכות (שו"ע ריה א. משנ"ב שם ט. כה"ח שם ה. אול"צ ב די מז. יח"ד ב כז. נתיבי עם רכז) ויש אומרים ללא שם ומלכות (הגרמ"א דרכי הלכה ס ד. ישכיל עבדי ה השמטות טו יב). ובכל אופן אף מי שנהג שלא לברך בשם ומלכות וכעת רוצה לנהוג לברך בשם ומלכות, רשאי לברך בשם ומלכות (אול"צ ז שם).

הבטת בזמן הברכה - לאחר שראה את הגורם לברכה, אינו מחוייב להביט בגורם לברכה כשמברך, אמנם צריך להיות מולו כדי שיהיה ניכר על מה הוא מברך (אול"צ ג ד ב בהערות. שער העין נד בשם הגר"ח ק).

ברכה לאחר ראייה ראשונה - יכול לברך רק כל זמן שעומד מול המראה המחייב בברכה ולא נסתלק משם. אבל אם עבר כבר ואינו רואה אותו הפסיד ברכתו. ושוב אינו יכול לברך עליו אלא כשיעברו ל' יום מראיה ראשונה (ביה"ל ריה א במקום הזה). אמנם לברך תוך כדי דיבור לראיה יכול בכל אופן (שו"ע רכז ג).

מראה שנגלה ונססה בניסיעה - ראה מראה שמחייב בברכה, ישתדל לברך תוך כדי דיבור. ואם לא הספיק ימתין שיראה אותו שוב ויברך. ואינו נחשב ראייה שניה כיון שהוא באותה נסיעה ולא הסיח דעתו מהראיה (שעין העין ג ה).

ראיה אחרת תוך שלשים - אדם שברך אחת מברכות הראיה ושוב ראה תוך ל' מראה אחר דומה שמחייב אותה ברכה, חוזר ומברך על הראיה החדשה¹ (משנ"ב רכ"ד יז בשם הרדב"ז. חו"ע ברכות תיח. הליכ"ש כג כז. צ"א ז מט ט ז) ויש אומרים שלא יברך (משנ"ב בשם אחרונים. שער העין ח ט בשם הגרי"א).

התפעלות לברכות הראיה - לגבי רוב ברכות הראיה כמו ימים שהיו בבריאה או מלך או קברות או ברק ורעם מתחייב בברכה בעצם ראייתם ולכן אין הברכה תלויה בהתפעלות האדם בפועל. אמנם גם באלו הראיה צריכה להיות כזו שמאפשרת להכיר בגדלות הדבר, ולכן אם רואה רק קטע קטן מהים ממרחק רב, או שרואה אותו מרחוק בלילה לא יברך בשם ומלכות (שם בשם שבט הלוי והגרש"א. ודעת הגרי"א שיברך).

אמנם לגבי **ברכת הרים וגבעות** כיון שיש תנאי שאינו מברך על כל ההרים אלא על אלו 'המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם' (שו"ע שם ג), אין מברכים אלא כשמתפעלים (ע"פ שער העין עמ' מח בשם הגר"ח ק).

ראיה דרך זכוכית - הרואה דרך חלון הסתום בזכוכית, יכול לברך ברכות הראיה (ברכ"י רכ"ד ב) וכל שכן מבעד למשקפיים. אמנם הרואה דרך מראה יש לחוש שלא לברך.

ברכת ימים ונהרות

ברכת הימים - על ימים שנבראו בבריאת העולם מברכים 'עושה מעשה בראשית' ועל האוקיינוס מברכים 'שעשה את הים הגדול'.

הים התיכון - יש אומרים שהים התיכון הוא בכלל האוקיינוס כיון שמחובר אליו ומברכים עליו 'שעשה את הים הגדול' (שו"ע רכח א. חו"ע עמ' תסז) ולמעשה המברך 'עושה מעשה בראשית' יצא לכל הדעות (ביה"ל רכח א וע"ל), ולכן נכון לברך בשם ומלכות 'עושה מעשה בראשית' (משנ"ב רכח ב. כה"ח אות ה. אול"צ ב די ז). וטוב להוסיף בסופו 'שעשה את הים הגדול' (הלכ"ש כג כט).

ים כנרת, ים סוף - על ים כנרת מברכין 'עושה מעשה בראשית' (אול"צ ב די ז. דרשו 3 בשם הגרי"א והרב שיינברג). וכן על ים סוף (שער העין ח ה).

ים המלח - יש אומרים שמברכים על ים המלח (אול"צ שם). ויש אומרים שלא מברכים כיון שמתחילה היתה 'בארות חמר' ולא ימה (הגרמ"א שם. הליכ"ש כג (ג)). או כיון שהיא מין קללה. ולכן ינסה לכלול את ראיית הים עם ראיית המדבר שסביבו ויכוין על שניהם (ישנם מצפים באזור כמו 'מצפה מכור' שמתאימים לזה).
תעלת סואץ - אין מברכים עליה כיון שנעשתה בידי אדם.

ברכת נהרות - על הנהרות מברך עושה מעשה בראשית ודווקא הנהרות הגדולים שהזכירו במקרא שהיום ידוע לנו מהם חידקל פרת והוא שראה אותם במקום שלא נשתנה מהלכם על ידי אדם (שו"ע רכח ג) וי"א שגם הגדולים כמותם שהיו ידועים מימי בראשית (משנ"ב שם ד) אלא שאין לנו ידיעה ברורה עליהם שלא נשתנו על ידי אדם (שער העין ט ד).

ברכת הרים, גבעות ומדברות

ברכת הרים - על הרים המשונים שנכרת בהם גבורת הבורא, ומתפעל מראייתן, מברך 'עושה מעשה בראשית'. ובארץ ישראל מברך אם מתפעל על הר החרמון (אול"צ ב מז) ועל הר תבור וכרמל (הגרמ"א בשיעור. ילק"י ברכות רכח כח). ויש אומרים גם על הרים נוספים אם גורמים התפעלות לאדם (ארחות רבנו חלק א עמ' סעיף ק"ו).

ברכת הגבעות - על גבעה כלומר כעין הר שהצלע שלו תלויה מאד, וגורם לאדם התפעלות, מברך עושה בראשית. כגון הר ארבל (שער העין עמ' צד) וכן המכתש הגדול (ילק"י שם).

ברכת מדברות - על מדבר צחיח שבני אדם נמנעים מלהכנס אליו ללא הכרח והערכות מברכים 'עושה מעשה בראשית' (שו"ע רכח א. אשל אברהם בוטשאטש שם) ובארץ ישראל ניתן לברך על מדבר יהודה ועל מדבר סיני.

¹ ראה בספר הלכה ברורה סימן רכד אות כט-ל שהביא הרבה ראשונים שכתבו כך בפירוש. בעוד החולקים דנו בסתירה לכאורה בדברי המג"א ומשם חששו שלא לברך.